

*Obavijest***Međunarodni znanstveni seminar:
*Europska sigurnost i jugoistok Europe***

Banja Luka, 20-22. svibnja 2002.

U Banjoj Luci je, od 20. do 22. svibnja 2002, održan međunarodni znanstveni seminar o "Europskoj sigurnosti i Jugoistoku Europe". Skup je jedan od projekata u okviru Pakta za stabilnost, a organizirali su ga Centar za međunarodne studije iz Zagreba, Centar za međunarodne odnose iz Banje Luke i njemačka Zaklada Friedrich Ebert – banjalučki ured.

Na skupu su sudjelovali znanstvenici iz Hrvatske, Austrije i dijela Bosne i Hercegovine – Republike Srpske. Među četrdesetak sudionika bili su i predstavnici aktualne vlade Republike Srpske, iz ministarstva za ekonomske odnose s inozemstvom, ministarstva unutarnjih poslova, ministarstva obrane, predstavnici nevladinih udruga i novinari. Središnji dio skupa održan je 21. svibnja 2002, a otvorili su ga koordinatori projekta mr. Lidija Čehulić, u ime Centra za međunarodne studije, i Miloš Šolaja, u ime nevladine udruge Centra za međunarodne odnose iz Banje Luke.

U koncipiranju seminara organizatori su pošli od toga da je europska sigurnost, kao sastavni dio cjelokupnog sustava međunarodnih odnosa, pod utjecajem čitavog niza međunarodnih promjena. Sam Jugoistok Europe u ovom se kontekstu promatra kao nestabilna regija, sredina puna neriješenih problema i potencijalnih konfliktnih žarišta. Sve to skupa koči regiju u odnosu na dinamična euroatlantska kretanja. Polazeći od toga, ovim skupom se htio razviti dijalog između zemalja jugoistočne Europe, čime bi se dao doprinos smanjenju potencijalnih konfliktnih žarišta.

Održano je pet sastanaka, s ukupno jedanaest izlaganja, koja su istodobno bila poticaj za diskusiju i pitanja. Prvi sastanak bavio se institucionalizacijom sigurnosti u Europi. Sastanak je otvorila mr. Lidija Čehulić izlaganjem "Institucionalizacija europske sigurnosti". Mr. Čehulić je ukazala na to da je bilo lako očekivati da su se Europljani od početaka turbulentnih promjena aktivnije uključili u izgradnju nove Europe i novih euroatlantskih odnosa. "No, pogleda li se unatrag, u većinu bitnih događanja tokom prošlog desetljeća na Starom kontinentu, uz rijetke iznimke, ne samo da je umiješan, nego je pridonio i konačnim rješenjima upravo Washington", istaknula je Čehulić. Zaključila je da su europski sigurnosni odnosi bili podložni ukupnim međunarodnim promjena, te da su se unutar njih samih razvili određeni procesi. U tom kontekstu, kao posebne odlike tih procesa, mr. Čehulić je podcrtala sljedeće:

1. NATO je i dalje središnji stup euroatlantske suradnje i obrane većeg dijela Europe.

2. Europske zemlje su svjesne svoje vezanosti i upućenosti na NATO, ali istodobno one traže vlastiti instrument novog vojno-političkog djelovanja.

3. Nova europska sigurnosna arhitektura ne da se zamisliti bez SAD-a i NATO-a. U pozadini europskog vojnog zapovjedništva stajat će, sigurna je mr. Lidija Čehulić, i dalje snage NATO-a, tj. SAD-a.

Prof. dr. Radovan Vukadinović je govorio o odnosu SAD-a i europskih partnera, te novim okvirima europske sigurnosti. On je posebno osvijetlio važnost Rusije kao novog člana NATO-a, govoreći o europskim i istočnoeuropskim tendencijama Rusije. Ono što je posebno značajno za područje jugoistoka Europe je to da na tim prostorima više nema ratova, dobar dio izbjeglih i prognanih se vratio, a otpočelo se i s uspostavljanjem bilateralne (dijelom i regionalne) suradnje. Istina, time nisu riješeni svi problemi u regiji, zaključio je prof. Vukadinović. Po njemu, još uvijek nije izvedeno razgraničenje do kraja, ostalo je otvoreno pitanje odnosa između Srbije i Crne Gore, Bosna i Hercegovina se nije u potpunosti stabilizirala, a održivost mira u Makedoniji je, također, upitna. Iako je rješenje ovih pitanja odloženo, prof. Vukadinović smatra da jugoistok Europe nije izgubio na značaju, već da je danas značajniji nego prije. Istina, vojna nazočnost će se zadržati u regiji, dok će se ekonomska sredstva pomoći smanjivati.

Drugi sastanak pod nazivom "Pitanje nacionalnih manjina i sigurnosti u regiji" otvorio je prof. dr. Miodrag Živanović, savjetnik premijera Republike Srpske Mladena Ivanića za pitanja nacionalnih manjina. Prof. Živanović je naglasio kako je Bosna i Hercegovina upravo država koja kao takva destabilizira sve manjine u njoj. On je naveo čitav niz apsurdnih primjera iz svakodnevnog života nacionalnih manjina u BiH, pri čemu je upozorio na ozbiljne deformacije u svijesti ljudi. Čitava realnost u BiH, prema Živanoviću, nosi etnički predznak: privatizacija nije bila ekonomska, već etnička, obrazovni sustav je izgrađen prema etničkom principu, dok su u BiH izmišljena tri jezika. Nimalo blistavu situaciju u pogledu poštivanja prava manjina, Živanović je ilustrirao godišnjim izvještajem ombudsmena Republike Srpske, u kojem ovaj ured bilježi više od 20 000 kontakata sa strankama koje su im se obratile za pomoć. Najveći gubitnici i najbrojnija manjina u BiH, po prof. Živanoviću, jesu građani.

Blok izlaganja u okviru istog sastanka zaključio je prof. dr. Siniša Tatašević s Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba. On je u svom izlaganju podvukao podatak da su etničke manjine i konflikti u svezi s njima oduvijek bili jedan od značajnijih sigurnosnih problema međunarodne zajednice. Trajnost etničkih konflikata na određenim prostorima i teškoće u njihovom rješavanju imale su za posljedicu izbijanje mnogih oružanih sukoba, raspade multietničkih država, promjene granica i demografskih odnosa. Unatoč mnogim naporima, ukazao je prof. Tatašević, još uvijek nije pronađen ujednačen i svuda prihvaćen model rješavanja etničkih manjina. Jačini nacionalnih i vjerskih osjećaja, koji su bila generator velikih akcija u 20. stoljeću, prof. dr. Tatašević ilustrirao je podatkom da je 80% sukoba u

svijetu imalo nacionalno ili vjersko obilježje. Politike rješavanja etničkih konflikata idu u dva pravca: politike eliminacije razlika i politike upravljanja razlikama. Sama regija jugoistoka Europe očit je primjer primjene politike rješavanja konflikata. Svi su najprije bili motivirani problem riješiti silom. Po završetku oružanih sukoba, pristupilo se primjeni politike upravljanja razlikama. Zaključak prof. Tatalovića da i unatoč ratovima, koji su se dogodili, nije riješen niti jedan etnički problem, otvorio je u sudionika brojne dileme.

Dr. Vlatko Cvrtila otvorio je treći sastanak, koji se tematski bavio geostrateškim pozicijama zemalja u regiji, prikazujući model regionalne sigurnosne dinamike. Ona bi trebala dovesti do konsolidacije regionalnog porotka. Dr. Cvrtila ukazao je na blokade koje postoje, a jedna od njih je i ta da se ponašamo kao da se uopće ne poznajemo u ovoj regiji, što se najprije odnosi na zemlje bivše Jugoslavije. Regija je puna neizvjesnosti, s izraženo dominantnom inicijativom međunarodne zajednice, dok bi se koncepti međunarodne zajednice, smatra dr. Cvrtila, mogli staviti pod upitnik. Osnovnu zamjerku u regionalnoj dinamici dr. Cvrtila uputio je nedostatku lokalne inicijative, uključujući u to i inicijative država. Ono na čemu se mora raditi jest razvitak sigurnosnih aspekata suradnje, bez obzira na sva "nadmudrivanja" državnih službenika u regiji (pogotovo onog koji je vezan za ilegalne migracije).

Branko Vignjević je ukazao na neke od problema s kojima se suočava BiH. U pogledu vanjskih elemenata ne postoje prijetnje njenoj sigurnosti, ali na planu unutarnje organizacije i ustrojstva velik je raskorak između interesa njena tri naroda i načina njihove institucionalizacije. Poseban je problem način reguliranja obrane, jer je ono prema Daytonskom sporazumu isključiva nadležnost entiteta. Međunarodna zajednica i euroatlantske integracije traže da BiH ima zajedničko zapovjedništvo nad oružanim snagama. Bio bi to jedan od preduvjeta za ulazak BiH u PFP.

Prof. Dr. Duško Vejnović je govorio o "Geostrateškim europskim (ne)sporazumima – nasilju, dijalogu ili toleranciji". On je pokušao projicirati buduće odnose između novih država – bivših jugoslovenskih republika, istakavši da će na stabilnost u regiji utjecati određeni otvoreni teritorijalni sporovi. Po Vejnoviću su međunacionalne suprotnosti i oživljavanje geopolitičkih pretenzija mogući na lokalnim civilnim razdjelnicama Sandžak, Kosovo, BiH, odnosno Crna Gora i Srbija.

Na četvrtom se sastanku raspravljalo o poziciji i ulozi NATO-a u regiji. Dr. Damir Grubiša iz Instituta za međunarodne odnose iz Zagreba ukazao je na važnost događaja koji su u posljednje vrijeme obilježili karakter NATO-a i dali mu pečat u traženju novog političkog identiteta. To su priključenje Rusije NATO-u i stvaranje Rusko/Sjevernoatlantskog saveza, ulazak Hrvatske u akcijski plan (druga runda u proširenju NATO-a) i prijam Savezne Republike Jugoslavije u Partnerstvo za mir. Dr. Grubiša je prikazao što su sve od uvjeta morale ispuniti Češka, Poljska i Mađarska, za koje je pri-

jam u NATO započeo 1999. Uvjeti za prijam u NATO bili su jasno određeni, a između ostalog podrazumijevali su: transparentan vojni proračun, civilnu kontrolu vojske (ministarstva obrane sastojala su se isključivo od civila), dobre odnose sa susjedima i mirno rješavanje sukoba. Tijekove reformi u ovim zemljama nadgledale su organizacije civilnog društva. Dr. Grubiša je posebno naglasio da se cijela regija nalazi pod "prismotrom", te da je u procesu promatranja i razmatranja. Najnoviji izvještaj o napretku u provođenju CARD programa pokazuje da Hrvatska mora ispuniti 7 uvjeta: donijeti novi izborni zakon (uz objavljivanje popisa stanovništva iz 2001), napraviti kompleksnu strategiju reforme pravosuđa, poštivati ljudska prava (uz donošenje zakona o zaštiti manjina), promijeniti zakonske okvire za funkcioniranje javnog TV servisa, jačati regionalnu suradnju (što posebno podrazumijeva bilateralne odnose s Jugoslavijom), neodložno surađivati s haaškim tribunalom i omogućiti bezuvjetan povratak izbjeglica (uključujući povrat imovine i starnarskog prava). Pred susjednom Jugoslavijom stoji ispunjavanje 24 uvjeta.

Vojno-politički analitičar iz Banje Luke Gostimir Popović je u svom izlaganju, također u okviru ovog istog sastanka, pokušao analizirati ono što se događalo u regiji u proteklom vremenu. Problemi nazočni u regiji ne mogu se, po njegovom mišljenju, riješiti uporabom sile, pa otuda postoji mogućnost da ova regija preraste u zonu mira. Međutim, kao takva, regija ne može ostati izolirana. Popović se zapitao je li moguć trajni mir u regiji. Da bi se napravio barem mali pomak u tom pravcu, neophodno je aktualizirati pitanje osobne i institucionalne odgovornosti, a regija nije u stanju to učiniti sama. Europska unija mora preuzeti odgovarajuće nadležnosti i u cjelokupnom je procesu neophodno, smatra Popović, uključiti i Rusiju.

Završni sastanak tematizirao je odnos medija i pitanje sigurnosti. Povjesničar iz Beča dr. Vladislav Marjanović inzistirao je na tome da se dijalog postavi kao protuteža ratu. Miloš Šolaja iz Centra za međunarodne odnose iz Banje Luke govorio je o primjeni medijskih standarda razvijenih zemalja u regiji, u cilju stabiliziranja Jugoistoka. Miloš Šolaja je dao kratak pregled karakteristika medija na ovim prostorima: riječ je o vlasničkoj raznolikosti, a time i mnogobrojnosti medija. Istodobno, "nove" vlasti hoće staviti medije pod vlastitu kontrolu. Dvije bitne osnove za "medijsku standardizaciju", bolje reći okvire (op.a.), Šolaja vidi u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (posebno član 10., koji je bitan za novinare). Uz detaljnu analizu stanja medija u BiH, koji se nalaze pod svojevrsnim "medijskim protektoratom", Šolaja je upozorio i na nizak stupanj sindikalne zaštite novinara i njihovih radnih prava. Kao ni ostali segmenti društva, ni novinarstvo nije pošteđeno korupcije u vlastitim redovima. Unatoč teškom i bolnom procesu stvaranja objektivnih i profesionalnih medija, te bolestima koje ovaj proces prate, Miloš Šolaja je zaključio da mediji izravno utječu na stanje sigurnosti u regiji.

Na kraju možemo zaključiti da je seminar pobudio veliko zanimanje, kako znanstvenika, tako i političara, novinara, koji su s velikom pažnjom pratili

jedan od prvih skupova ove vrste u Banjoj Luci. S pravom možemo reći da je cilj seminara – da se u stručnim okvirima s hrvatskim i bosanskohercegovačkim predstavnicima analiziraju današnje tendencije razvoja i da se istodobno ustanove određene koordinate za analizu ove regije kao sastavnog dijela Europe – dobrim dijelom ostvaren. Nadajmo se da neće na tome stati. Ostaje nam da i dalje razvijamo dijalog kao bitnu komponentu ovog procesa, što znači da su skupovi ovakve vrste neophodni. Početak je bio više nego dobar.

Tanja Topić